

Kenschets van het museum

Vooraf

Museum de Heksenwaag is in veel opzichten – zo werden wij ons bij het invullen van de aanvraag opnieuw bewust - een museum dat nogal afwijkt van een ‘normaal’ museum.

Centraal staat niet in de eerste plaats de collectie, met daarachter een depot. Centraal bij ons - als verhalenmuseum - staan de verhalen over de heksenwaan, m.n. in West- Europa en i.h.b. in (de Noordelijke) Nederland(en) en de bijzondere plaats die de Waag in Oudewater in de loop der eeuwen daarin heeft ingenomen. Hoogtepunt daarbij is dan vooral de (her)beleving van het weegproces op de authentieke weegschaal (uit 1482) in de oorspronkelijke Stadswaag waarbij steeds opnieuw gedocumenteerd wordt vastgesteld (en middels een ‘Certificaet van Weginghe’ wordt vastgelegd) dat eenieder die zich hier laat wegen een gewicht heeft dat ‘Wel accordeert met de natuerlijke proportiën des lichaems’. En daardoor , aansluitend aan het traditionele geloof dat heksen geen of nauwelijks gewicht hebben, zich ervan verzekerd weet dat hem of haar geen ‘valselijke beschuldigingen van hekserij’ meer kunnen treffen.

De bezoeker ondergaat daarmee (in de woorden van Huizinga) een ‘historische sensatie’ omdat hij zich realiseert dat – staande op de weegschaal dit de plek is waar in deze historische stad, in dit historische Waaggebouw en op deze historische weegschaal vroeger deze levensreddende weging heeft plaatsgevonden.

Tegelijkertijd wordt vanuit deze referentie uit het verleden in de gesprekken met bezoekers en bij de schoolbezoeken zo veel mogelijk aangesloten bij hedendaagse verschijnselen als pesterij, het zoeken van zondebokken en de voordelen van een zorgvuldige en eerlijke rechtsgang.

Tegelijkertijd afficheren we ons sinds jaar en dag heel bewust als “Museum de Heksenwaag” en zijn enkele jaren geleden ook geregistreerd als ‘erkend museum’

We staan voor de historische betrouwbaarheid van onze presentaties en verhalen. We hebben bij de herinrichting uitgebreid wetenschappelijk onderzoek naar de eigen historie laten verrichten. Onze belangrijkste visuele presentaties zijn in nauwe samenwerking met het Limburg Museum tot stand gekomen. We voelen ons tenslotte samen met de collega’s van het Touwmuseum, het Toeristisch Informatiepunt (TIP), de stadshistorica Nettie Stoppelenburg en de Geschiedkundige Vereniging Oudewater verantwoordelijk voor een goede historische presentatie van de stad Oudewater.

Collectie

*Tot de collectie rekenen we die onderdelen van ons bezit **met een museaal karakter** die een rechtstreekse band hebben met onze missie :*

Missie

In stand houden en uitdragen van de historische betekenis van de Heksenwaag in het licht van de (West-)Europese heksenwaan, de heksenvervolgingen en de positie van Nederland/De Nederlanden en Oudewater daarin.

Als belangrijk cultureel en toeristisch A-merk (Unique Selling Point) van Oudewater in samenwerking met andere relevante instanties (zoals Gemeente, Stichting Recreatie en Toerisme Oudewater, de Geschiedkundige Vereniging Oudewater en het Touwmuseum) bezoekers naar Oudewater in het algemeen en de Heksenwaag in het bijzonder trekken.

Concreet betekent dit :

Het gebouw (1), de weegschaal (inclusief meetlat) (2) een deel van de bibliotheek (3), alsmede enkele primair ondersteunende afzonderlijke voorwerpen en prenten (4).

Een aantal oorspronkelijk ook in de collectie gedachte voorwerpen valt af omdat zij óf te ver van de kernboodschap van het museum afstaan (antieke kisten bijvoorbeeld of schilderij van een touwbaan), geen originele prenten maar replica's zijn (deel van de prenten op de benedenverdieping) dan wel deel uitmaken van het *verhaal* dat rondom de collectie verteld wordt (de audiovisuele presentaties , de verhalenbank voor de vrijwilligers en presentatoren, het bladerboek en de speurtochten) of bedoeld zijn het verblijf in het museum te veraangename (deel van de bibliotheek; de e-card; de museumwinkel etc.) Een deel van deze voorwerpen is niettemin belangrijk om de boodschap van het museum informatief en attractief over te brengen en krijgt derhalve eenzelfde zorgvuldige behandeling en presentatie als de echt museale voorwerpen

Ad 1. Het gebouw

Het gebouw, met als eigenaar de gemeente Oudewater, is een rijksmonument. De Heksenwaag is verder in de eerste plaats *altijd ook een 'normale' waag* geweest

Zijn wereldwijde faam dankt de Waag evenwel aan zijn gebruik als 'Heksenwaag' en dat rechtvaardigt het monumentale gebouw zelf als onderdeel van de collectie te beschouwen!

De gemeente als eigenaar draagt zorg voor de in stand houding van het gebouw en het museum houdt zich uiteraard aan de regels die de monumentale status met zich meebrengt zoals een regelmatige inspectie door Monumentenzorg.

Ad 2. De weegschaal (met meetlat)

De weegschaal dateert – naar verluidt – voor wat het gietijzeren bovengedeelte betreft uit 1482. Deze weegschaal en het daarmee verbonden weegritueel vormt inclusief het daarbij horende verhaal in feite het Pièce de resistance van het museum en de museumcollectie.

Daarnaast wordt bij het wegen soms gebruik gemaakt van een antieke zgn. meetlat. De lengte van een persoon is immers van groot belang bij het beantwoorden van de kernvraag: bezit de beschuldigde een gewicht dat “accordeert met de natuurlijke proporties van het lichaam”.

Ad 3. De bibliotheek (als onderdeel van de presentatie)

De Heksenwaag bezit een boekenbestand van ruim 150 boeken. Voor de bibliotheek geldt vanouds als regime, dat deze niet openbaar toegankelijk is, maar dat op aanvraag een boek kan worden ingezien. Daar maken overigens de laatste jaren buiten het personeel of de vrijwilligers vooral de makers van werkstukken gebruik van.

De meest waardevolle werken daarbij zijn :

- “ Waer-borg Om geen Quaed hals-gerecht te doen, de vertaling van de Cautio Criminalis van Von Spee door van Nicolaes Borremans uit 1657 omdat hierin voor het eerst (de geschiedenis en het ontstaan) van de Waag als Heksenwaag is beschreven
- Abraham Palingh, 't Afgerukt mom-aansicht der tooverye (herdruk uit 1747)
- Balthasar Bekkers De betoverde weereld (1691-1693)
- Reinald Scot, Ontdecking van Tovery, verduyscht by Th. en G. Basson, (1638)

Alsmede de volgende originele stukken over het gebeuren in de Waag :

- Het originele afschrift van de weging uit 1729 (omdat alle andere bewaard gebleven – afschriften van - certificaten in archieven liggen)
- Ordonantie van de Waag en instructie voor den Colecteur & Waagmeester, tweede helft 18e eeuw

De overige boeken uit de bibliotheek ondersteunen (als onderzoek bibliotheek voor bestuur en staf) het beeld van de heksenwaag dan wel (kinderboeken en enkele plaatwerken) zijn als ter plaatse te gebruiken achtergrondinformatie voor het publiek toegankelijk

Ad 4. De primaire ondersteunende voorwerpen

4.1. 2 gerestaureerde prenten weegceremonieel

4.2. Aanvullende voorwerpen

Een tekening van Rahms over de ‘ Oudewaterse Moord’ naar het schilderij van Dirck Stoop en een tekening van Charlotte Dumoulins van een pinnende heks

4 3. 7 stenen en ijzeren antieke kanonskogels : stille getuigen van de Oudewaterse moord (1575) en de toenmalige verwoesting van de Waag

Aan de wand hoog: idem als bij de kanonskogels :

4.4. Twee oude pistolen alsmede 7 slag en stootwapens

5. T.b.v de presentatie en het overbrengen van hetgeen het museum te vertellen heeft over heksenwaan en de plaats van de Heksenwaag van Oudewater wordt in aanvulling op de presentatie van de collectie gebruik gemaakt van:

Audiovisuele presentaties (In de bovenzaal op een groot scherm alsmede twee kleine schermen en op de benedenverdieping t.b.v. mensen met een handicap op een apart scherm):

- 5.1. Heksenwaan en heksenwaag (2007).
- 5.2. Heksenwaan (Roermond 2013, het grootste heksenproces in de Nederlanden) (2007). I
- 5.3. Het verhaal van Leentje Willems(2007) 4. Collage van (t.v.) reportages over de Heksenwaag (en Oudewater
- 5.4. Een bladerboek : Bladerboek Heksensabbat (2013)
- 5.5. De digitale e-card
- 5.6. De tekstborden boven de vitrines
- 5.7. De speurtocht voor kinderen
- 5.8. De auditieve ondervraging van een verdachte

Samenwerking

Zoals boven reeds is aangegeven, bestaat er lokaal een nauwe samenwerking met het Touwmuseum, de Geschiedkundige Vereniging Oudewater en T.C.P.O (Toeristisch Cultureel Platform Oudewater) en de gemeente waardoor op organische wijze steeds kan worden aangesloten bij/ingespeeld worden op de diverse activiteiten in de stad – zoals bijv. monumentendag, heksenfestijn en de toeristische presentaties (middels een regiogids) in de regio. Het museum is ook trouwlocatie. Vanuit de gemeente is het ook de gewoonte dat belangrijke bezoekers (zoals ambassadeurs, kamerleden en burgemeesters) het weegceremonieel ondergaan. Recent zijn bijv. de Amerikaanse en Duitse ambassadeurs op bezoek geweest. Verder garandeert de aansluiting bij de museumvereniging de normale collegiale samenwerking en deskundigheidsbevordering.

De belangrijkste reguliere activiteit bestaat sinds jaar en dag in het garanderen van ruime openstellingsuren waarbij de bezoekers op interactieve wijze met de boodschap kennis maken : het praatje bij de kassa waarin alles wordt uitgelegd (zoals dat men moet beginnen op de bovenverdieping bij de audiovisuele presentaties), het weegceremonieel met daarbij behorende beantwoording van vragen (waaronder controlevragen van de waagmeester aan kinderen of ze de boodschap begrepen hebben), het uitschrijven van het certificaat, de mogelijkheid een e-card aan familie te sturen en tenslotte de mogelijkheid verdiepende literatuur of souvenir aan te schaffen. Afhankelijk van hetgeen de bezoeker reeds heeft gezien of ervaren wordt ook altijd gewezen op de mogelijkheden die de bezoeker heeft om nader kennis te maken met de rijke historie van de stad.

Daarnaast geeft het museum op aanvraag graag gehoor aan uitnodigingen van bijvoorbeeld een historische vereniging of ook bejaardenhuis om een lezing over de heksenwaag te geven.

Het museum kent geen specifieke doelgroepen. Steeds wordt geprobeerd er te zijn voor jong én oud , nationaal én internationaal. Het aantal bezoekers is de laatste jaren stabiel 15.000 waarvan zo'n 2500 bezoekers uit het buitenland.

Specifiek biedt de Heksenwaag daarnaast – buiten de normale openingsuren – de gelegenheid voor scholen de Heksenwaag te bezoeken en daarbij aan te sluiten aan het eigen curriculum.

Daarbij kan bovendien gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid om de bovenzaal door het draaien van een boekenkast om te toveren in een klein intiem theater waarin kan worden voorgelezen of – zoals bij 750 jaar Oudewater (in 2015) kan worden opgetreden

Aparte vermelding verdient dat de Heksenwaag beschikt over een Waagdichter (Martijn Adelmund) van wie een gedicht aan de gevel op een banier wordt vertoond en die bij speciale gelegenheden (zoals twee jaar geleden het vertrek van de toenmalige waagmeester)